

Kovara KurdiNameyê ya Navnetewî
Uluslararası KurdiName Dergisi
International Journal of KurdiName

Uluslararası KurdiName Dergisi
Sayı: 1 Kasım 2019

International Journal of KurdiName
Issue: 1 November 2019

Nasandina Pirtûkan

Osman Aslanoğlu/Bedirhan İslamoğlu/Zeki Gürür/Hayrullah Acar/Evren Aslanoğlu.

Türkçe: Çok Dilli Sözlük- Kurdî/Kurmancî: Ferhenga Pirzimanî- Kurdî/Kirmanckî (Zazakî):
Ferhenga Zafziwan- Kurdî/Soranî: Ferhengî Fireziman- Fârisî: Ferhenga Çend Zebane فر هنگ
چند زبانه

Stenbol, Weşanên Nûbihar, 2011. 239 rr.,

ISBN 978-605-5402-20-4

Ahmed KAN¹

Ferhenga Pirzimanî her çi qas bi kurdîya kurmancî hetibe bi nav kirin jî dîsa wek pirtûk naverok, pêşgotin û destpêka wê bi tirkî ye. Ji çar beşan pêk hatiye. Pêşgotin, wiha dest pê dike: “Ev xebata ferhengî ya mutewazî ku di destê we da ye, bi hîlbijartina ji bêjeyên herî berbelav û pêwîst ên pratîk ku di jiyana rojane da tên bikar anîn, hatiye amadekirin û bi zanîna gramatîka esasî ya ku dê cewaziyên di navbera zimanan da binimînin hatiye palpiştîkirin.”

Bi balkişandina girîngiya ziman pêşgotin didome. Ev xebat, bi armanca ku ji kesên bala wan li ser fêrbûna zimanan e, ra bo xebata ferhengên pirzimanî li ser berawirdkirina zimanên hînd-ewropî yên wek îngilîzî, farîsî û bi taybetî jî bi sê zaravayên kurdî (kurmancî, kirmanckî û soranî) ra bibe peyam û modelek, hatiye kirin. (r. 7)

Di pêşgotinê da tê ziman ku ew (amadekarên ferhengê) bi feraseta xebatên wiha pirzimanî bo kesek dê zehmet be tevgeriyane û bi awayek hevpar amadekirine. Ev xebat ji bo berawirdkirina sê zaravayên kurdî jî derfetek baş e.

Me li jorê nivîsî ku ev xebat ji çar beşan pêk hatiye. Niha jî em ê beş bi beş ferhenga pirzimanî binirxînin:

Beşa yekê, ji 39 mijaran pêk hatiye. Her mijar jî ji bêjeyên bingehîn ên ku rojane meriv pê ra rû bi rû dimîne pêk hatiye. Ji xeynê pênc mijaran (navê jimar, jimarên rêzê, roj, heyv û demsalan), ev beş li gorî zimanê tirkî mijar bi mijar wek alfabetîk hatiye rêzîkirin. Kesek ku bixwaze dikare bijeyên esasî yên mijara ku bala wî/wê dikişîne li ser hev bi zimanên din ra

*Xwendekarê taybet ê doktoraya kurdî, Zanîngeha Dicleyê

berawird bike. Ev beş nêzîkê 1450 bêjeyên tirkî di nava xwe da dihewîne. Lê di zimanên din ên wek farisî û zaravayên kurdî da, meriv kare bibêje ku ji her yek bêjeyek tirkî ra gelek bêjeyên sînonîm (hemwate) hatine dayîn. Ev jî dewlemendiya kurdî û farisî nîşan dide. Ji van mijaran mijara herî berfireh ya lêkeran e ku ji 268 lêkerên bingehîn ên di jiyana rojane da herî zêde tîk bikar anîn, pêk hatiye. Di vê beşê da mijara ku li gorî jimara peyvan li dû lêkeran bi hijmarek zêde peyvan hatiye pêşkêş kirin, mijara rengdêran (hevalnavan) e. Ferhenga Pirzimanî wek tabloyên ku ji şeş sitûnan pêk tîk hatiye amadekirin. Ebadên şeklî yê ferhengê, ji 167x235 mm. pêk hatiye, ev ebadê rûpelan ji bo teblayên şeş sitûnî gelek bikêrhatî ye. Bi teblayan pêşkêş kirina vê ferhengê ji bo kesên lêkolîner bûye derfetek sûdewer. Meriv dikare bibêje ji bo ku bi vî şeklî ferheng bê amade kirin gelek şewir li serê hatiye kirin. Amadekarên vê ferhenga pirzimanî bi kedek giranbiha ev berhem amade kirine. Wek nimûneya tabloyan me xwest em di nivîsa xwe da tabloya jêrîn bi cih bikin:

Türkçe		Sayılar			
Kurmancî		Jimar, Hejmar			
Kirmanckî (Zazakî)		Hûmarrî			
Sorani		Jimar			
Fârisî		شماره‌ها Şomârehâ			
English		Numbers			
Türkçe	Kurmancî	Kirmanckî	Sorani	Fârisî	English
Sıfır	Sifir, nîn	Sifir	Sifir, niye	صفر sefr	Zero
Bir	Yek	Yew	Yek	يك Yek	One
İki	Du, Didu	Di	Du	دو Do	Two
Üç	Sê, Sisê	Hîrê	Sê	سه Se	Three
Dört	Çar	Çar	Çiwar	چهار Çehâr	Four
Beş	Pênc	Panc	Pênc	پنج Penc	Five
Altı	Şeş	Şeş	Şeş	شش Şeş	Six
Yedi	Heft	Hewt	Heft	هفت Heft	Seven
Sekiz	Heşt	Heşt	Heşt	هشت Heşt	Eight
Dokuz	Neh	New	Nohem	نه Noh	Nine
On	Deh	Des	Deh	ده Deh	Ten
On bir	Yazdeh, Deh û yek	Yewendes	Yazde	یازده Yazdeh	Eleven
On iki	Dozdeh, Deh û du	Diwês	Duwazde	دوازده Devâzdeh	Twelve
On üç	Sêzdeh, Deh û sê	Hîrês	Siyazde	سیزده Sîzdeh	Thirteen
On dört	Çardeh, Deh û çar	Çarês	Çwarde	چهارده Çehârdeh	Fourteen
On beş	Pazdeh, Deh û pênc	Pancês	Pazde	پانزده Pânzdeh	Fifteen
On altı	Şazdeh, Deh û şeş	Şiyês	Şazde	شانزده Şanzdeh	Sixteen
On yedi	Hevdeh, Deh û heft	Hewtês	Hevde	هفده Hefdeh	Seventeen
On sekiz	Hijdeh, Deh û heşt	Heştês	Hejde	هجده Hecdeh	Eighteen
On dokuz	Nozdeh, Deh û neh	Newês	Nozde	نوزده Nûzdeh	Nineteen
Yirmi	Bîst	Vîst	Bîst	بیست Bîst	Twenty
Otuz	Sî, Sih	Hîris	Sî	سی Sî	Thirty
Kırk	Çel, Çil	Çewres	Çel	چهل Çehel	Forty

Elli	Pencî	Pancas	Penca	پنجاه Pencah	Fifty
Altmış	Şêst	Şeştî	Şest	شصت Şest	Sixty

Beşa Diduyan: Hemû bêjeyên ku di beşa yekê da, mijar bi mijar li gorî zimanê tirkî hatibûn rêzkirin, di vê beşê da li gorî alfabeya kurdî, peyv bi peyv li pey hev hatine rêzkirin. Dema meriv bixwaze kurdiya kurmancî bi zimanên din ra berawird bike, ev beş dê karê meriv hêsan bike. Di beşa yekê da wek me li jorê di teblayê da nîşan da, peyvên tirkî ji sitûna yekê çûn sitûna dawî û sitûna kurmancî bû yekem sitûn. Ji ber ku êdî pêdivî bi navê mijaran (şêş rêzên her yek ji navê 39 mijran) nema, bi kêmanî deh rûpelên beşa duyem kêman bûn. Ev beş ji bo kesên ku kurdî bi zimanên din (Fârisî, Îngilîzî û Tirkî) û kurmancî bi zaravayên din (Kirmanckî/Sorani) ên kurdî ra muqayese (berawird) bikin derfetek baş dide. Jixwe wek pirtûk Ferhenga Pirzimanî ji xeynê vê beşê bi tevayî li gorî alfabeya tirkî hatiye rêzkirin, ev jî hêsanîyek dide xwendekarên li Tirkiyeyê. Lewra her kes bi zimanê tirkî perwerdehî dîtiye.

Beşa Sisêyan: Ev beş jî wek beşa duyem, peyv bi peyv ji 1450 bêjeyên beşa yekê ku di 39 mijaran da hatibûn pêşkêş kirin pêk hatiye. Cudahiya di navbera vê beşê û beşa duyem da ew e ku rêzkirina beşa duyem li gorî alfabeya kurdî ye û ya sêyem jî li gorî alfabeya tirkî ye. Cihgirtina van du zimanan di sitûna yekem da diguhere.

Beşa Çaran: Ev beş, ji peyv û hevokên bingehîn ên giramatîka zimanên ku di Ferhenga Pirzimanî da cihgirtine, pêk hatiye. Bi saya vê beşê meriv kare agahiyên girîng derbarê rêbazên rêzimana wan zimanan da bi awayek piraktîk, wek cihgirtina ravek û hevokan di tabloyan da, bigire. Bi piranî jî ravek û hevokên ku xalên cêwaz an hevpar ên van zimanan dinimînin hatine hilbijartin. Em dikarin van taybetiyan di pênc tabloyên jêrîn ên rêzimanî da bibînin:

Türkçe	Mavi göz	Mavi gözler	Küçük göz	Küçük göz
Kurmancî	Çavê şîn	Çavên şîn	Çavê biçûk	Çavên Biçûk
Zazakî	Çimo zeng	Çimo zengî	Çimo qij	Çimo qijî
Sorani	Çawî şîn	Çawî şîn	Çawî biçûk	Çawî biçûk
Fârisî	چشم ابی Çeşmê Âbî	چشمهای ابی Çeşmhayê âbî	چشم ریز Çeşmê rîz	چشمهای ریز Çeşmhayê rîz
English	Blue eye	Blue eyes	Small eye	Small eyes

Türkçe	Oğul	Oğullar	Oğlum	Oğullarım
Kurmancî	Lawik	Lawik	Lawikê min	Lawikên min
Zazakî	Laj	Lajî	Lajê mi	Lajî mi
Sorani	Kur	Kurekan	Kurî min	Kurekanî min
Fârisî	پسر Peser	پسرها Peserha	پسر من Peserê men	پسرهایم Peserhâyem
English	Son	Sons	My son	My sons

Türkçe	Kız (Evlat)	Kızlar (Evlat)	Kızım	Kızlarım
Kurmancî	Keçik	Keçik	Keçika min	Keçikên min
Zazakî	Kêna	Kênekî	Kêna mi	Kêneyê mi
Sorani	Kiç	Kiçekan	Kiçî xom	Kiçekanî xom
Fârisî	دختر Doxter	دخترها Doxterha	دخترم Doxterem	دخترهای من Doxterhayê men
English	Daughter	Daughters	My daughter	My daughters

Türkçe	Kız	Kızdan	Kızlar	Kızlardan
Kurmancî	Keçik	Ji keçikê	Keçik	Ji keçikan

Zazakî	Kêyneke	Kêyneke ra	Kêynekî	Kêynekan ra
Soranî	Kiç	Le kiç	Kiçan	Le kiçan
Fârisî	دختر Doxter	از دختر Ez doxter	دختران Doxterân	از دختران Ez doxterân
English	Girl	From girl	Girls	From girls

Türkçe	Oğlan	Oğlandan	Oğlanlar	Oğlanlardan
Kurmancî	Lawik	Ji lawikî/lêwik	Lawik	Ji lawikan
Zazakî	Lajek	Lajekî ra	Lajekî	Lajekan ra
Soranî	Kur	Le kur	Kuran	Le kuran
Fârisî	پسر Peser	از پسر Ez peser	پسران Peserân	از پسران Ez peserân
English	Boy	From boy	Boys	From boys

Bi awayek giştî meriv kare bibêje ku ev berhema hevpar bi keda giranbiha ya gelek zimanzanan hatiye amadekirin. Lê dîsa jî ji hêla teknîkî ve hinek kêmanî di redeksiyonê da xuya dikin. Di tabloya beşa yekem a ku me li jorê jî nîşan daye da, “pêncî”ya sitûna kurmancî wek “pencî” ye (r. 13). Di sitûnên kurmancî û soranî da li cihê dewletê, welat hatiye nivîsîn (r.29). Hinek peyvên ku ji zimanên biyanî hatine, ji ber tesîra zimanê tirkî ku herfa “q” tê da tine li gorî dengê “k”ya qalind a tirkan hatiye nivîsîn. Wek mînak “park” bûye parq, “otopark” bûye otoparq, “kirê” bûye kîra û hwd. (r. 56). Pîle/derece wek pîle hatiye nivîsîn (r.57). Di bêjeya “ceribandin”ê da “n”yek zêde ye, ceribandin (r.75). Bi wateya pijandinê li cihê birjandinê “bijartin” hatiye nivîsîn (r. 83). Ev hemû di sitûna kurmancî da ne.

Meriv kare bibêje ku Ferhenga Pirzimanî bi her awayî berhemek gelek sûdewer e. Kesên ku təkiliya wan bi ferheng û fêrbûna zimanan ra hebe divê di pirtûkxaneyê wan da ev ferheng cihê xwe bigire. Li me jî gotin, me di kitêbxaneyê xwe da cihê daye vê berhema giranbiha.